Temeljni pravni pojmovi po Hohfeldu: važnost, smisao, prijevod

Tucak, Ivana; Padjen, Ivan

Source / Izvornik: **Pravni vjesnik : časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, 2013, 29, 7 - 19**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:322163

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law - Repository University of Rijeka, Faculty of Law

UNIRI DIGITALNA KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Doc. dr. sc. Ivana Tucak
Docentica Pravnog fakulteta u Osijeku
Prof. dr. sc. Ivan Padjen
Redoviti profesor Pravnog fakulteta u Rijeci

Izvorni znanstveni rad
UDK 34:519.83
343.261-052

TEMELJNI PRAVNI POJMOVI PO HOHFELDU: VAŽNOST, SMISAO, PRIJEVOD

Sažetak: Temeljni pravni pojmovi po Hohfeldu, i/ili predmeti na koje se ti pojmovi odnose, teorijski su važni zbog Hohfeldove tvrdnje da su ti pojmovi najmanji sastojci prava i zbog neodgovarajuće spoznaje njihove prirode uslijed neravnoteže logičkih i ontologijskih istraživanja prava. Hohfeldovi pojmovi smisleni su i hrvatskim pravnicima. Radi jasnoće značenja i dobrog stila moguće je i opravdano te pojmove prevesti izvornim hrvatskim izrazima.

Ključne riječi: Wesley Newcomb Hohfeld, temeljni pravni pojmovi

UVOD

U kojem su odnosu sljedeće tri tvrdnje: one Wesleya Newcomba Hohfelda[1] američkog teoretičara prava s početka XX. stoljeća, da subjektivno pravo-zahtjev (*right-claim*) nije komplementarno samo dužnosti, odnosno obvezi (*duty*), nego da se nalazi u odnosu s tri takva „pravna entiteta“,[2] upravo kao i njemu najsličniji „entitet“, naime, vlast (*power*); tvrdnje hrvatskih teoretičara prava i države[3] i dogmatičara građanskog prava[4] da je svakome subjektivnom pravu korelativna obveza ili dužnost; i tvrdnje Michel Villeya, francuskog povjesničara i filozofa prava, da u antici subjektivno pravo nije niti postojalo,[5] iz čega, dakako, slijedi i to da nije moglo biti niti korelativno ili komplementarno obvezi, odnosno dužnosti?

Već na prvi pogled, zadovoljavajući odgovor na postavljeno pitanje može biti dan samo na taj način da se ono rastavi na više jednostavnijih. Međutim, i poneko od tih prividno jednostavnih pitanja vjerojatno bi bilo toliko opsežno i složeno da bi pokušaj da se na njega odgovori mogao lako napuniti svezak univerzalne pravne enciklopedije.[6] Stoga ovaj rad pokušava postaviti i odgo-

1 Hohfeld, W. N., *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning*, ed. by Campbell, D. i Thomas, P. (ed.), Ashgate, Dartmouth, 2008.

2 Izraz „pravni entitet“ preuzet je iz Gavella, N., *Nasljedno pravo*, 2. izd., Informator, Zagreb, 1990., str. 5.

3 Perić, B., *Struktura prava*, 12. izd., Informator, Zagreb, 1994., str. 90; Visković, N., *Teorija države i prava*, 2. izd., Birotehnika, Zagreb, 2006., str. 217; Vrban, D., *Država i pravo*, Golden Marketing, Zagreb, 2003., str. 300; slično Miličić, V., *Opća teorija prava i države*, II. sv., Sveučilišna naklada – Pravni fakultet, Zagreb, 1997., str. 59.

4 Vuković, M., *Opći dio građanskog prava*, II. knj., Školska knjiga, Zagreb, 1960., str. 227-230; Klarić, P. i Vedriš, M., *Građansko pravo*, 9. izd., Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 62-69.

5 Villey, M., *Pravo i prava čovjeka*, prij., Disput, Zagreb, 2002., str. 69-87.

6 Opseg i raznorodnost problema povezanih s izrazom subjektivno pravo pokazuju, među ostalim, Steinhauer, F., Wielsch, D. i Withoelter, R. (Hg.), *Subjektives Recht und Geselschaft: Historisch-systematische Perspektiven einer Rechtsinstitution*, J. W. Goethe Universitaet, (Privat)Rechtstheoretisches Seminar, Wintersemester 2007.-2008., i rasprave o tekstovima u toj zbirci vođene u seminaru, koji je drugi autor ovog rada pohađao zahvaljujući susretljivosti urednika zbirke i voditelja seminara.

voriti na samo tri veoma jednostavna pitanja, i to samo u pogledu Hohfeldove raščlambe temeljnih pravnih pojmova, koji uključuju navedene, tj. *right-claim*, *duty* i *power*, te preostale njima pripadajuće: prvo, koja je važnost tih pojmova, naročito s obzirom na to da se o njima u znanstvenoj (uključujući filozofijskoj) literaturi zna i još ne zna; drugo, jesu li ti pojmovi smisleni u hrvatskomu pravnom jeziku, tj. jeziku prava (zakona, ugovora, presuda itd.) i jezika o pravu (pravne doktrine, nar. pravnih udžbenika, a i javnog općenja, uključujući javne medije) kojim se služe hrvatski pravnici ili, jednostavnije, koji je smisao tih pojmova, odnosno izraza; treće, ako su smisleni, koji je njihov najprimjereniji prijevod na hrvatski pravni jezik?.

Metoda ovoga rada primjerena je njegovom predmetu, tj. temeljnim pravnim pojmovima. Dakle, metoda je raščlamba pojmova ili, uobičajeno rečeno, pojmovna analiza, koja je po matici zapadne misli nosiva za filozofiju, naročito filozofiju prava. Sastoji se od raščlambe pojmova u njihove sastavnice i traženja razloga za njihovo međusobno slaganje i opravdanje neovisno o iskustvu. Razlikuje se od opisa i objašnjenja na temelju iskustva, koja je – po istoj matici – nosivom za prirodne znanosti te za znanosti o čovjeku i društvu obrazovane po uzoru na prirodne znanosti. No, za razliku od matice zapadne misli ovaj rad pretpostavlja dvoje. Prvo, granica između pojma i iskustva, a potom i između filozofije i znanosti (te svakoga od njih, stručnog znanja i svakodnevnog iskustva) u najmanju je ruku neodređena, a možda i neodrediva ili čak nepostojeća.[7] Drugo, spoznajni (teorijski) i djelatni (praktični) interes za kulturu, čak ako se ona shvati u najširem smislu kao svijet koji su preradili ljudi (čija je suprotnost priroda), a pogotovo ako se shvati kao svijet ustanovljen jezikom i drugim znakovima koje su stvorili ljudi, usredotočen je na jedinstveno i neponovljivo; dakle, upravo na ono što je teško svedivo na bilo koji pojam, a pogotovo na obuhvatne pojmove znanosti o čovjeku i društvu obrazovanih po uzoru na prirodne znanosti. Stoga se pojmovna analiza u ovom radu, barem po nakani autora, ne oslanja niti na jedno određeno filozofijsko naslijeđe, a unutar je matice pravne znanosti i bliska razumijevajućim znanostima o čovjeku i društvu, dakle, onima koje nisu obrazovane po uzoru na prirodne znanosti.[8] Prvenstveno takvom analizom, koja pretpostavlja pravni sustav, a tek u drugom redu jezikoslovno pitanje, postavljena su mjerila izgradnje hrvatskoga pravnog nazivlja i dorađeni prijevodi Hohfeldovih izraza na hrvatski.

Rad je podijeljen u tri odsjeka, od kojih je svaki usredotočen na jedan od problema.

Hipoteze su rada sljedeće: temeljni pravni pojmovi po Hohfeldu važni su, s jedne strane, po tom što jesu, ili barem izgledaju kao da jesu, najmanji sastojci prava, a s druge zbog toga što su postali predmetom više logičkog nego ontologijskog izučavanja; glavne značajke tih pojmova smislene su i shvatljive i hrvatskim pravnicima; moguće ih je prevesti čistim hrvatskim izrazima i to takvima od kojih gotovo svi imaju, među hrvatskim pravnicima, uobičajena značenja što su barem veoma bliska značenju Hohfeldovih izraza angloameričkim pravnicima.

---

7 Jednu vrstu mogućih razloga vidi u Quine, W.V.O. (1951.), *Two Dogmas of Empiricism*, The Philosophical Review, vol. 60 (1951.), str. 20-43; repr. u Id., *From a Logical Point of View*, Harvard University Press, Cambridge MA, 1953., str. 20-46. Drugu vrstu vidi u Ćurić, J., *"Connaturalitas": Strukturalna srodnost svijesti i stvarnosti prema nauku Tome Akvinskog"*, u: Kuničić, J. (ur.), *Zbornik u povodu 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskog (1274.-1974.)*, Dominikanski provincijalat, Zagreb, 1974., str. 39-64.

8 Vidi nar.: Weber, M., *Gesammelte Aufsaetze zur Wissenschaftslehre*, 3. Aufl., Mohr (Siebeck), Tuebingen, 1968; Winch, P., *The Idea of A Social Science and Its Relation to Philosophy*, Routledge, London, 1958. Potonje djelo nastoji pokazati da je filozofija u značajnoj mjeri sociologija kako je tu disciplinu zamislio i u značajnoj mjeri izgradio Max Weber, jedan od utemeljitelja sociologije, čija je sociologija, za razliku od Marxove i Durkheimove, usredotočena na pravo (Parsons, T., *Law as an Intellectual Stepchild*, u: Johnson, H. M., ed., *Social System and Legal Process*, Jossey-Bass, San Francisco, 1978, str. 23) te su i njezini pojmovi i postupci ukorijenjeni u pravu i pravnoj znanosti (Turner, S. P. i Factor, R. A., *Max Weber: The Lawyer as Social Thinker*, Routledge, London, 1994.). Na tom tragu je i pokušaj reintegracije pravne znanosti i tumačećih znanosti o čovjeku i društvu Padjen, I., *Norme i činjenice: Prilog prevladavanju pokušaja sociologizacije pravne znanosti*, Pravo i društvo 1982.-83., 1984., sv. 3, 21-44.

Očekivani doprinos rada pravnoj znanosti je sljedeći: prvi odsjek izvoran je utoliko što stavlja temeljne pravne pojmove po Hohfeldu u najširi pravni kontekst; drugi odsjek ima značenje preglednog rada ili barem prikaza koji je nov u odnosu na dosadašnju hrvatsku literaturu o drugom problemu rada. Treći odsjek izvorni je prinos gotovo nepostojećoj hrvatskoj pravnoteorijskoj literaturi o izgradnji hrvatskoga pravnog nazivlja te je dijelom novi prijevod Hohfeldovih temeljnih pravnih pojmova na hrvatski.

1. TEORIJSKA VAŽNOST HOHFELDOVOG PROBLEMA

Literatura o temeljnim pravnim pojmovima, po Hohfeldu, obilna je već na engleskom jeziku.[9] Stoga se onome tko je saznao za to obilje, ali se sam u raščlambi temeljnih pravnih pojmova nije okušao, može postaviti pitanje: čemu još jedan rad o Hohfeldu?

Manji razlog je stanje hrvatske pravničke literature. U hrvatskoj teorijskopravnoj literaturi prvi je te pojmove spomenuo Nikola Visković.[10] Opširnije ih je prikazao i raščlanio samo Miomir Matulović.[11] Njegovi su radovi cjeloviti i rasvjetljujući, međutim, još uvijek uvodni i kratki te stoga ne toliko informativni i analitični koliko to važnost predmeta omogućuje i zahtijeva. Uz to, Hohfeldovi temeljni pojmovi nisu toliko dobro prevedeni na hrvatski koliko je to moguće danas, nakon dva desetljeća. Hrvatske rasprave o temeljnim subjektivnim pravima potaknute su, u velikoj mjeri, upravo Matulovićevim radovima.[12] Autori ovoga rada zaokupljeni su Hohfeldovim pojmovima već duže vrijeme u svojima odvojenim i zajedničkim istraživanjima, no uglavnom još neobjavljenima.[13] Za poznavanje obilne literature o temeljnim pravnim pojmovima po Hohfeldu u hrvatskoj literaturi pojedinih pravnih znanosti indikativno je najambicioznije hrvatsko djelo znanosti građanskoga procesnog prava - najambicioznije po tom što je pisano s izričitom nakanom da dopuni tadašnju jugoslavensku literaturu opće teorije prava u pogledu procesnog prava.[14] Naime, to djelo polazi, među ostalim, od ocjene da se njegov glavni predmet i problem, a to je pravo na tužbu, „u anglosaksonskim zemljama, barem ne na način koji je karakterističan za kontinentalnu Europu, uopće ne postavlja".[15]

---

9 Od starijih radova vidi nar. Kocourek, A., *Jural Relations*, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1928., nar.ch. III., str. 29- 42 o ranijim definicijama pravnog odnosa, uključujući među ostalima Savignyjevu, Windscheidovu, Capitantovu i Hohfeldovu. Neki su od većih i važnijih novih radova: Wellman, C., *A Theory of Rights: Persons Under Laws, Institutions and Morals,* Rowman and Allanheld Publishers, Totowa, NY, 1985.; Id., *Real Rights*, Oxford University Press, New York, 1995.; Sumner, L. W., *The Moral Foundation of Rights*, Clarendon Press, Oxford, 1987.; Thomson, J. J., *The Realm of Rights,* Harvard University Press, Cambridge MA, 1990.; Steiner, H., *An Essay on Rights,* Blackwell, Oxford, 1994.; Rowan, J. R., *Conflicts of Rights: Moral Theory and Social Policy Implications,* Westview Press, Boulder, CO, 1999.; Rainbolt, G. W., *The Concept of Rights,* Springer, Dordrecht, NL, 2006.

10 Visković, N., *Pojam prava: Prilog integralnoj teoriji prava,* 2. izd., Logos, Split, 1981., str. 195 i 199.

11 Matulović, M., *Jedan esej iz povijesti pravne analize: W. N. Hohfeld*, Zbornik Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 10, 1989., str. 57-78; Id., *Ljudska prava: Uvod u teoriju ljudskih prava*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996., str. 279-295; Id., (ur.), *Ljudska prava*, 2. izd., Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

12 dNar. *Jedan esej iz povijesti pravne analize*, bilj. 11.

13 Padjen, I., *Uvod u (javno) pravo: pregled nastavnog gradiva*, 1.priv. izd. (25.10.2006.), tč.3.2.BC, u uporabi u nastavnim predmetima „Uvod u pravo" i „Uvod u javno pravo" preddiplomskih studija novinarstva, odnosno politologije, Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu ak. god. 2006.-10.; Tucak, I., *Hohfeldovi temeljni pravni pojmovi: Analiza, kritika, recepcija, važnost*, doktorska disertacija, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2010., mentor I. Padjen, članovi povjerenstva za ocjenu i za obranu M. Matulović, B. Smerdel, Z. Lauc, P. Zima, dijelom objavljeno, npr. kao Tucak, I., *Rethinking the Hohfeld's Analysis of Legal Rights*, Pravni vjesnik, vol. 25, br. 2, 2009., str. 31-41.

14 Dika, M., *Pravo na tužbu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, 1984., str. 3-4.

15 *Ibid.*

Veći razlog za ovaj rad je, sažeto, sljedeći: temeljni pravni pojmovi po Hohfeldu (pravo, dužnost, itd.), i/ili predmeti na koje se ti predmeti odnose (ponovno: pravo, dužnost, itd.), teorijski su važni zbog dva razloga. Prvi je Hohfeldova tvrdnja da su ti pojmovi najmanji sastojci prava. Drugi je neodgovarajuća spoznaja njihove navodne elementarne prirode uslijed neravnoteže dviju vrsta istraživanja prava, naime, logičkih, izvodili su ih pretežno filozofi; i ontologijskih, izvodili su ih pretežno pravnici. Matulović je jezgrovito pokazao razliku između njih u svom prikazu logičke analize međusobnih odnosa prava, dužnosti i sl. koju je dao Stig Kanger:

> *Dok je Hohfeld dao interpretaciju svojih osnovnih pravnih pojmova na primjerima iz pravne literature i sudskih odluka, Kanger je dao interpretaciju svojih tipova prava u kategorijama deontičkog operatora 'Treba biti slučaj da' ('It shall be the case that') operatora radnje 'pobrinuti se da' ('sees to it that').*[16]

Hrvatski pisci okušali su se i u logičkim istraživanjima prava. Matulović je, kao pravnik obrazovan u filozofiji koji je još 1980-ih studentima prava predavao deontičku logiku,[17] podrobno prikazao Stig Kangerovu listu 26 jednostavnih tipova prava, od kojih svaki određuje jedan atomni tip prava, i uporabu te liste koju je koristio Helle Kanger u raščlambi Opće deklaracije o ljudskim pravima, po kojoj sedam od tih tipova pokazuje logičke odnose u odredbama Deklaracije.[18] Slijedeći taj pristup, prva autorica ovoga prinosa u svojoj je disertaciji prikazala najpoznatija logička tumačenja Hohfeldove analize.[19] Mnogo je dalje u tom pristupu u hrvatskoj literaturi otišao Berislav Žarnić,[20] koji je, ne iznenađujuće, ne samo profesionalni filozof nego istraživač i nastavnik logike međunarodnih postignuća.[21]

Pravnička i logička istraživanja prava razlikuju se po svojim pretpostavkama. One potonjih pokazuje sažetak knjige Erica Heinzea *Logika liberalnih prava: Studija u formalnoj analizi pravnog diskursa*,[22] pisao autor koji je po obrazovanju i pravnik i filozof. Sažetak iza naslova, najvjerojatnije autorov, započinje ovako:

> *Prava postaju svakim danom sve složenija. Jedinstvena teorija izgleda nezamislivom. No upravo je to ono što obećava ova knjiga.*
>
> *Logika liberalnih prava upotrebljava temeljnu logiku da razvije model argument koji je pretpostavljan u svim raspravama o građanskim pravima i slobodama... Pokazuje da svi argumenti o građanskim pravima i slobodama pretpostavljaju jednu čvrstu strukturu. Ne može postojati izvorni argument u sporovima o pravima, osim u granicama te strukture. Pojmovi koji nastaju u raspravama o pravima, kao što su 'liberalan' i 'demokratičan' nisu čiste apstrakcije. Imaju čvrsto i određeno značenje.*

Ako je suditi po sažetku, Heinzeova logička analiza prava pretpostavlja pristup jeziku modernih racionalista, usmjeren na oblik i sastav jezika, koji je Frijthof Haft bio nazvao "sintaktičkim",[23] opisavši ga, po prilici, ovako:

16 Matulović (ur.), bilj. na 18

17 U „Metodologiji društvenih znanosti", obvezatnom predmetu druge godine dodiplomskog studija prava Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 1988.-89. godine.

18 Matulović (ur.), *Ljudska prava*, bilj. 11, str. 18-26.

19 Tucak, I., *Hohfeldovi temeljni pravni pojmovi*, bilj. 13, str. 241-280.

20 Npr. Žarnić, B., *Jedan sustav obilježene prirodne dedukcije za Kangerovu teoriju prava*, Filozofska istraživanja, vol. 103, 2006., str. 731-755.

21 Vidi http://www.ffst.hr/~berislav/doku.php?id=croatian_curriculum.

22 Heinze, E., *The Logic of Liberal Rights: A Study in the Formal Analysis of Legal Discourse*, Routledge, London, 2003.

23 Haft, F., *Recht und Sprache*, u: Kaufmann, A. i Hassemer, W. (Hg.), *Einfuehrung in die Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*, Mueller, Heidelberg, str. 113-115.

> *Zahtjev koji taj pristup postavlja jest racionalno-kategorijalni, obilježuje ga formalna strogost. Jezik se "dijeli" s razumom i rezultat te operacije ne smije imati ostatak, nešto što razum ne bi mogao objasniti, nekmoli razumjeti. Stoga razum može opisati obični, svakodnevni jezik umjetno stvorenim meta-jezikom, koji je precizniji od običnoga. "Sintaktičkom" pristupu u filozofiji i lingvistici odgovaraju pravnoteorijska stajališta prema kojima je mjerodavno isključivo doslovno značenje zakona, pravna dogmatika može se izgraditi kao meta-jezik prava, a teorija prava kao meta-dogmatika*.[24]

"Sintaktički" pristup jeziku upućuje nadalje na to da je Heinzeova logička analiza prava još uvijek bliža matematičkom zaokretu u logici, koji se zbio u posljednja dva stoljeća, a sastojao se u prijelazu od zaokupljenosti argumentacijom i rasuđivanjem na zaokupljenost matematikom.[25]

Kao što to Haft ističe, nakon Kanta "sintaktički" pristup jeziku više nije moguć te je zamijenjen "semantičkim". U pravu se pozna po traženju konteksta, od zakonodavne namjere do povijesnih okolnosti. Taj je pristup u postmoderno doba dopunjen "pragmatskim", koji je usmjeren na jezično ponašanje, tj. na stvarnu uporabu jezika i na promjenu značenja izraza koje se zbiva uslijed njihove uporabe.[26] Tu dopunu u logici slijedi novi zaokret, nazivan praktičkim, u kojemu logika više nije usredotočena na logički oblik u umjetnom jeziku, nego na zbiljsku rečenicu u stvarnom jeziku. Umjesto da se pita je li pravo logično i koje je značenje logičke analize prava, za logiku se kaže da je poopćena jurisprudencija, a argumenti se uspoređuju s parnicama.[27] Žarnićeva logička istraživanja prava su praktička (ili barem tako izgledaju autorima ovoga rada).[28]

Pravnička istraživanja prava, kakva su ona autora Hohfelda, a i neka novija istraživanja temeljnih pravnih pojmova po Hohfeldu,[29] usredotočena su na značenje, a sve više i na uporabu prava-zahtjeva, dužnosti, i drugih „entiteta" unutar cjeline prava pa su, dakle, semantička i pragmatička. Po tom što istražuju pravne „entitete" unutar njihovoga jezičnog i nejezičnog konteksta, pravnička istraživanja manje su podložna tipičnom uvjerenju moderne filozofije, naročito one koja pretpostavlja „sintaktički" pristup jeziku i oslanja se na matematički zaokret u logici, da je između misli i svijeta nepremostiv jaz, da je jezik sredstvo za prijenos misli i da stoga jezik može malo što kazati o naravi svijeta, ali može malne sve kazati o mislima koje izražava, a time i o samom sebi - kao da sam nije dio svijeta. Pravnička su istraživanja tako još uvijek, makar naivno, ontologijska te bez njih nije moguće odgovoriti na pitanje postoje li uopće najmanji – „atomski" - sastojci prava, koji su predmet logičkih istraživanja prava.

Udaljenost tih dviju vrsta istraživanja, vjerojatno ne samo uslijed nedovoljnoga obrazovanja pravnika u logici nego i uslijed pomanjkanja interesa logičara za ontologijske probleme prava, pokazuje program 25. svjetskog kongresa Međunarodne udruge za pravnu i socijalnu filozofiju 2011. godine,[30] čiji su sudionici bili pretežno pravnici (iako je počasni predsjednik Udruge Carl Wellman, koji se istakao upravo analizama tih pojmova[31]). Niti jedno od devet pozvanih predavanja (*plenary lectures*), 79 posebnih radionica (*special workshops*) ili 31 radne skupine (*working grou-*

24 Isto, po Padjen, I., *Pravo na sjecištu politike, ekonomije i kulture (II.)*, Politička misao, god. 48, br. 1, 2011., str. 26.

25 Gabbay, D. i Woods, J., *The Practical Turn in Logic*, u: Gabbay, D. M. i Guenther, F (eds.), *Handbook of Philosophical Logic*, vol. 13, 2nd ed., Springer, Dordrecht, 2005., str. 1-2.

26 Haft, bilj. 23, str. 115-119.

27 Toulmin, S., *The Uses of Argument*, At the University Press, Cambridge, 1958., str. 7.

28 Vidi *Kratki pregled znanstvenoga rada u posljednjih pet godina* u Žarnić, bilj. 21.

29 Npr. Spaak, T., *The Concept of Legal Competence: An Essay in Conceptual Analysis*, Dartmouth, Aldershot, 1994.

30 25th IVR World Congress of Philosophy of Law and Social Philosophy, *Law, Science and Technology: Abstract Book,* Frankfurt am Main / Germany, 15-20 August 2011.

31 *Vidi* Wellman, bilj. 9.

ps) nije posvećeno temeljnim pravnim pojmovima po Hohfeldu, a iz programa kongresa nije moguće zaključiti da je bilo koje od priopćenja podneseno na posebnim radionicama ili radnim skupinama bilo izrijekom zaokupljeno prvenstveno tim pojmovima.

Taj nalaz, koji potkrjepljuje ocjenu da danas nema ravnoteže logičkih i pravničkih, tj. – sad je to moguće točnije kazati - ontologijskih istraživanja prava, omogućuje i dopunu odgovora postavljenog na početku ovog odsjeka parafrazom poznate izreke Wallys Simpson (*a woman cannot be too rich or too thin*): pravnik ne može biti previše zaokupljen temeljnim pravnim pojmovima, pogotovo ne Hohfeldovima.

2. SMISAO HOHFELDOVOG PROBLEMA I RJEŠENJA

Problem koji je Hohfeld nastojao riješiti neodređenost je i neusklađenost pravnih izraza, koju je držao glavnom preprekom razumijevanju i rješavanju pravnih zadaća. Posebno je držao nezadovoljavajućom pretpostavku da se svi pravni odnosi mogu svesti na „prava" i „dužnosti" i da, shodno toj pretpostavci, te riječi izražavaju pravne kategorije koje su prikladne za analiziranje i najsloženijih pravnih interesa kao što su to „ugovor", „brak", „vlasništvo" ili „trust".[32] Po Hohfeldu, ta pretpostavka dovodi do „kameleonski nijansirane" uporabe riječi „prava" i „dužnosti", gdje se jedna riječ upotrebljava za označavanje nekoliko različitih pojmova.[33] Riječ „pravo" je „kameleonska riječ" jer mijenja svoju boju prema konkretnom kontekstu u kojemu se primjenjuje.[34] „Pravo" nije jedinstven pojam i često se upotrebljava nekritično kada je ono o čemu je riječ ustvari sloboda, vlast ili otpornost, a ne pravo u strogom smislu.[35] Stoga je pojam „prava" moguće najtočnije odrediti pomnim razlučivanjem različitih „pravnih odnosa".[36]

Po Hohfeldu, svaki od interesa kao što su to *trust* ili *property* ustvari je dio pravnoga odnosa ili, jednostavnije, pravni odnos te u pravilu nije samo jedan odnos nego je „složen" i „promjenjiv" skup pravnih odnosa.[37] Da bi se jasno mislilo i ispravno odlučivalo, nužno je raščlaniti te složene pojmove, tj. odnose u njihove „jednostavnije" i „nepromjenjive" sastojke ili atome.[38] Pritom Hohfeld drži da je svaki, pa i najsloženiji pravni interes moguće svesti na skup pravnih odnosa kao njegove najmanje sastojke.[39] Kao jedan od primjera uzima *property*, tj. vlasništvo ili imovinu, ističući da je govor o pravu vlasništva pojednostavljenje koje vodi do pogrješke.[40] Problemi se

32 Hohfeld, bilj. 1, str. 11.

33 *Ibid.; usp.* Simmonds, N. E., *Rights at the Cutting Edge*, u: Kramer, M. H., Simmonds, N. E. i Steiner, H., *A Debate Over Rights: Philosophical Enquiries*, Oxford University Press, Oxford, 2002., str. 148.

34 *Usp.* Hilson, C. i Downes, T., *Making Sense of Rights: Community Rights in E.C. Law,* European Law Review, vol. 24, 1999., str. 122, 138.

35 *Ibid.*, str. 122.

36 Simmonds, bilj. 33, str. 148.

37 Corbin, A. L., *Legal Analysis and Terminology*, The Yale Law Journal, vol. 29, 1919.-1920., str. 165; Hohfeld, bilj. 1, str. 3. O Hohfeldovom poimanju vlasništva vidi također Tucak, I., *Pravni odnosi* in rem i *pravni odnosi* in personam, Pravni vjesnik, vol. 27, br. 2, 2011., str. 14; Id., *Usability of Hohfeld's Analysis of Fundamental Legal Concepts While Teaching Continental Law,* u: Rebreanu, V. (ed.), *Current Problems in Legal Theory and in Comparative Law*, Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, 2012., str. 608-610.

38 Corbin, bilj. 37, str. 165.

39 „(...) njihova uporaba može spasiti pravnike od pogrješke akcidencije (*fallacia accidentis*), jedne od najsuptilnijih i najpodmuklijih zamki prava". Radin, M., *A Restatement of Hohfeld*, Harvard Law Review, vol. LI, br. 7, 1938., str. 1164.
Ovakva pogrješka u zaključivanju nastaje kada se pretpostavi da nešto što vrijedi općenito, vrijedi i pod posebnim uvjetima. Petrović, G., *Logika,* 6. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1972., str. 127; *usp.* Halpin, A., *Rights and Law: Analysis and Theory*, Hart Publishing, Oxford, 1997., str. 31.

40 Hohfeld, bilj. 1, str. 75-76; *usp.* Simmonds, N. E., *Central Issues in Jurisprudence: Justice, Law and Rights*, Sweet and Maxwell, London, 2002., str. 276; Corbin, bilj. 37, str. 165.

ne smiju tretirati kao da su manje složeni nego što zaista jesu.[41] Stoga svodi vlasništvo na složeni skup prava, sloboda, vlasti i otpornosti, zajedno s njihovim korelativima.[42]

Hohfeld je, da bi objasnio pravno rasuđivanje, izlučio osam temeljnih pravnih pojmova te je svaki od njih povezao s isključivo jednom riječi.[43]Navest ćemo ih na engleskom i odmah uz svaki navesti hrvatski prijevod: *right-claim*, tj. pravo ili ovlaštenje; *duty*, tj. dužnost ili obveza; *liberty* ili *privilege*, tj. sloboda ili povlastica; *no-right*, tj. nepravo; *power*, tj. vlast; *liability*, tj. podložnost; *immunity*, tj. otpornost; *disability*, tj. bezvlast. Te je pojmove nazvao „najmanjim zajedničkim nazivnikom prava".[44] Ti su pojmovi temeljni jer se ne mogu analizirati.[45] Nesvodljivi su sastavni dijelovi složenog entiteta.[46] Svi pravni odnosi svedivi su na pravne pojmove koji su temeljni u tom smislu da su od njih sastavljeni svi ostali pravni pojmovi i odnosi.[47] Izdvajanjem tih osam temeljnih pravnih pojmova izdvojene su atomske čestice od kojih je sastavljena sva pravna građa.[48]

3. HOHFELDOVI IZRAZI I HRVATSKI PRIJEVODI

Hohfeld nije stvorio nove riječi zato da izrazi svoje temeljne pravne pojmove, nego je preuzeo riječi iz opće uporabe koje se mogu pronaći i u sudskoj praksi i u jeziku običnih ljudi.[49] Jedini je neologizam koji se pojavio u Hohfeldovoj raščlambi izraz *no-right*, tj. nepravo. Nastojao je postojeću jezičnu praksu spojiti s nekim daljnjim poboljšanima za koje se nadao da će biti općeprihvaćena u pravnoj struci.[50] Svakome od osam odabranih pojmova dao je jedinstveno i podrobno značenje, te time isključio potrebu njihovog tumačenja iz konteksta.[51]

41 Hohfeld, bilj. 1, str. 4.

42 Halpin, bilj. 39, str. 31; *usp.* Hohfeld, bilj. 1, str. 75-76.
Tako, prema Hohfeldovom primjeru, vlasnik Blackacre nema jedinstveno pravo nad zemljištem, već niz multilateralnih prava na neometanje svog zemljišta od strane druge osobe, niz multilateralnih sloboda za obrađivanje zemlje, niz multilateralnih vlasti da prenese vlasništvo nad zemljom i niz multilateralnih otpornosti da njegovo pravo vlasništva ne bude promijenjeno aktima drugih. *Vidi također* Simmonds, N. E., *Introduction,* u: Hohfeld, bilj. 1, str. XVII.

43 *Usp.* Paychère, F., *Hohfeld Revisited: A Matter of Viewpoint*, Archiv für Rechts - und Sozialphilosophie, Bd. 77, H. 3, 1991., str. 374; Singer, J. W., *The Legal Rights Debate in Analytical Jurisprudence from Bentham to Hohfeld*, Wisconsin Law Review, 1982., str. 1055; Halpin, bilj. 39, str. 28.

44 Hohfeld, bilješka 1, str. 30; *usp.* Simmonds, bilj. 33, str. 276.

45 Nitko ne može izvršiti njihovu analizu. Rainbolt, bilj. 9, str. 17.

46 Wellman, 1985, bilj. 6, str. 12.

47 Simmonds, bilj. 40, str. 148.

48 Halpin, bilj. 39, str. 27. Prije prava Hohfeld je studirao kemiju. Među ostalim ta okolnost može objasniti sličnost rasuđivanja u njegovim radovima i prirodnim znanostima, nar. rastavljanje pravnih odnosa u njihove najmanje sastojke, koje je slično rastavljanju molekula u atome u Hohfeldovo vrijeme. *Vidi* Twining, W., *Have Concepts, Will Travel: Analytical Jurisprudence in Global Context*, International Journal of Law in Context, vol. 1, br. 1, 2005., str. 16; Simmonds, bilj. 42, str. IX.

49 Hohfeld je nastojao svesti značenja svakoga od osam temeljnih pojmova na jedno jedino, i to ono koje je najčešće koriste suci i pravni pisci. Corbin, A. L., *Foreword,* u: Hohfeld, W. N., *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning*, 3rd. ed., Yale University Press, New Haven, CT, 1964., str. VIII, XII-XIII.

50 *Usp.* Gorman, J., *Rights and Reason: an Introduction to the Philosophy of Rights*, McGill-Queen's University Press, Montreal, Kingston, 2003., str. 113.

51 *Usp.* Corbin, bilj. 49, str. IX. Po Maher, F. K. H., *The Kinds of Legal Rights*, Melbourne University Law Review, vol. 5, 1965.-1967., str. 47, iako pravo nikada neće postati egzaktna znanost, treba upotrebljavati pojmove koji svim pravnicima imaju isto i samo jedno značenje. U protivnom, neće biti niti „djelotvorne komunikacije", prvotno između studenata prava i profesora, a posljedično niti između samih pravnika (primjerice, odvjetnika, sudaca). Nepostojanje suglasnosti o značenju pravnih pojmova svakako će utjecati i na odnos između odvjetnika i klijenata.

Po Simmondsu, ishodište je Hohfeldovog nastojanja nalaz da „suci često čine pogrješke zbog neodređenosti riječi 'pravo' ako ona uključuje prava-zahtjeve, slobode, vlasti i otpornosti".[52] Hohfeld je podupro svoju teoriju podrobnom raščlambom hipotetičkih pravnih slučajeva i slučajeva iz sudske prakse. Nastojao je pokazati da su razlike koje je odredio svojstvene jeziku prava.[53] Njegova je analiza razumljiva i jednostavna, jer „ne iziskuje složene tablice i definicije; vezana je uz obični jezik koji pravnici koriste i razumiju".[54]

Visković, koji u Hrvatskoj prvi spominje neke Hohfeldove temeljne pravne pojmove, navodi ih na engleskom i ne prevodi ih.[55] Matulović prikazuje i prevodi te pojmove ovako: *right-claim* kao pravo; *duty* kao dužnost; *privilege* kao privilegij; *no-right* kao nepravo; *power* kao moć; *liability* kao odgovornost; *disability* kao nesposobnost.

Vjerujemo da je korisno i stoga opravdano da se hrvatski pravni jezik, tj. hrvatski jezik u pravu (u zakonima, ugovorima, presudama itd.) i o pravu (u pravnoj doktrini, naročito u udžbenicima, a po tom i u javnom općenju, naročito u javnim medijima), stvara i po potrebi preobražava na taj način da se, gdje je god to moguće, a nije neuobičajeno ili nezgrapno, izrazi drugih jezika a i izrazi hrvatskog jezika izvedeni iz drugih jezika, prevode na izvorno hrvatske izraze ili izraze koji su izvedeni na način na koji se izvode hrvatski izrazi unutar hrvatskoga jezika. Pritom smo vođeni razlozima jasnoće značenja i dobrog stila, a ne jezičnog čistunstva, pa tako niti hrvatskoga.Veoma različito od čistunstva, vjerujemo da izvorno hrvatske pravne izraze koji su uobičajeni u hrvatskome pravnom jeziku, ali imaju neodgovarajuće pravno značenje, treba prevoditi na nov način, i to ne samo izvorno hrvatskim izrazima ili izrazima koji su izvedeni na način na koji se izvode hrvatski izrazi unutar hrvatskoga jezika nego i na način koji je uobičajen u vodećima svjetskim jezicima. Dakle, vjerujemo da značenje hrvatskoga pravnog jezika treba unaprjeđivati po cijenu zamjene izvorno hrvatskih pravnih izraza posuđenicama iz stranih jezika. Primjerice, izraz međunarodno pravo treba, napokon,[56] zamijeniti izrazom „internacionalno pravo", ne samo zbog toga što ono vrijedi izvorno među nacijama u smislu država, nego i zbog toga što izraz „narod" na hrvatskom jeziku znači nešto veoma različito od izraza „nacija"[57] pa su uslijed toga ključni međunarodni akti, počevši s Poveljom UN,[58] sustavno pogrješno prevođeni na hrvatski pravni jezik i njegovi su ga govornici sustavno pogrješno shvaćali; te zbog toga što izraz „internacionalno pravo" omogućuje mnogo smisleniji skup izraza internacionalno, „transnacionalno", „nacionalno" pravo i sl.[59] Istovrsni primjer je i izraz „narod" u 1. članku Ustava Republike Hrvatske, u odredbi da je narod suveren. Očito nije riječ o narodu u onom smislu u kojemu se spominju hrvatski narod i drugi narodi u Izvorišnim osnovama Ustava, nego je riječ o pučanstvu,

52 Simmonds, bilj. 42, str. XIII.

53 Wellman, C., *An Approach to Rights, Studies in the Philosophy of Law and Morals,* Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1997., str. 7. Po Simmondsu, bilj. 42, str. XIII., Hohfeldova je analiza sukladna razlikama sadržanim u postojećem pravu.

54 Maher, bilj. 51, str. 74.

55 Visković, bilj. 10, str. 195. i 199.

56 Kao što to nerijetko kaže akademik Vladimir Ibler, vodeći hrvatski internacionalist, „Stvari se često nazivaju takvima kakve nisu,primjerice, međunarodno pravo".

57 Narod, tj. naslijeđena zajednica povezana istom kulturom (jezikom, religijom ili sl.) i podrijetlom može postati nacijom tako da se prvo ustanovi kao puk, tj. kao zajednica slobodnih i jednakih stanovnika određene zemlje. Padjen I., *Constitutionalism and Democracy in Contemporary International Community*, Rechtstheorie, Beiheft 1997., str. 353.

58 Ne samo da naslov OUN nije prevediv kao Organizacija ujedinjenih naroda, nego, ako se izraz „narod" upotrebljava u značenju izraza „nacija" nije prevediva niti Povelja OUN-a, koja započinje „We the Peoples of the United Nations".

59 Drugi i treći postali su uobičajenim izrazima hrvatskoga pravnog jezika, no izraz „nacionalno pravo" jedva se probija uz izraz „unutarnje pravo" ili „domaće pravo", a potonje u paru s „međunarodno pravo" ne prenosi ono značenje koje bi moglo te zvuči nezgrapno.

tj. stanovništvu, ili, još određenije, puku, tj. slobodnim i jednakim stanovnicima određene zemlje.[60] Da bi to trebalo biti (iako ne i da jest) pravo značenje izraza „narod" u 1. članku Ustava pokazuje i odluka Ustavnoga suda Republike Hrvatske broj: U-I-3597/2010., U-I-3847/2010., U-I-692/2011., U-I-898/2011., U-I-994/2011. od 29. srpnja 2011. (NN 93/2011., broj 1981.), kojom se za izraz „narod" u članku 1. Ustava RH kaže da znači državni narod, u smislu *Staatsvolk*, te se ukida članak 1. Ustavnoga zakona o izmjenama i dopunama Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina (NN 80/10.) kojim je svaki pripadnik određenih manjina dobio dva glasa na izborima.

Vođeni netom navedenim razlozima držimo da je Matulovićeve prijevode moguće unaprijediti na taj način da svi Hohfeldovi izrazi budu prevedeni izvorno hrvatskim pravnim izrazima, i to tako kako slijedi: *right-claim* kao pravo ili ovlaštenje; *duty* kao dužnost ili obveza; *liberty* ili *privilege* kao sloboda ili povlastica; *no-right* kao nepravo; *power* kao vlast; *liability* kao podložnost; *immunity* kao otpornost; *disability* kao bezvlast. Dovoljno je ovdje obrazložiti prijevode Hohfeldovih izraza koji nisu preuzeti od Matulovića.

U prijevodu „liberty" i „privilege" dajemo prednost izrazu „sloboda", jer više izražava odsutnost korelativne „dužnosti" od „povlastice", koja asocira na „pravo" koje je iznimka što pripada samo nekima.

Razlog zbog kojega smo se opredijelili za prijevod Hohfeldovog „power" kao „vlast" je taj što se „power" uobičajeno prevodi na hrvatski jezik kao „vlast", „ovlast" ili „ovlaštenje". Tako se izraz „separation of powers" prevodi kao „dioba vlasti", Hartova „rules conferring powers" kao „pravila koja daju ovlaštenja". Izraz „might" je taj kojim se izražava to što na hrvatskome označuje „moć".

Hohfeldov izraz „liability" preveli smo kao „podložnost", a ne kao odgovornost zbog dva razloga. Negativni je taj što značenje hrvatskoga izraza „odgovornost" u angloameričkome pravnom jeziku ima u prvom redu izraz „responsibility", a izraz „liability" ima to značenje samo u određenim kontekstima privatnoga prava. Pozitivni je razlog taj što je sam Hohfeld držao engleski izraz „subjection" („podložnost") ekvivalentnim izrazu „liability".[61] Uz to, izraz „podložnost" umjesto izraza „odgovornost" upotrebljava i Alf Ross kad piše o odnosu „podložnost – nadležnost" (*subjection - competence*).[62]

Hohfeldov izraz „disability" nismo preveli na hrvatski doslovno, tj. kao „nesposobnost", nego kovanicom „bezvlast". Činjenica da se izraz „disability" nikada prije Hohfelda nije upotrebljavao u sudovima u Hohfeldovom značenju, a da su izraz „nesposobnost" upotrebljavli hrvatski suci i drugi pravnici (npr. u složenici „poslovna nesposobnost"), te bi stoga mogao zbunjivati, razlog je zašto smo se odlučili da izraz „disability", koji predstavlja negaciju pojma „vlast", prevedemo kao „bezvlast".

„Immunity" smo preveli kao „otpornost" ne samo zato da i za taj Hohfeldov pojam nađemo čisti hrvatski izraz nego i zato što vjerujemo da taj pojam može i treba postati temeljnim hrvatskim pravnim pojmom. Pritom vodimo računa o činjenici da će baš izraz „otpornost" umjesto „imunitet" , vjerojatno, najteže prihvatiti hrvatski pravnici. Najteže zbog toga što se u hrvatskome jeziku, kako u pravu tako i o pravu, već uobičajio izraz „imunitet" u manje ili više baš onom značenju u kojemu ga upotrebljava Hohfeld. Tako se u ustavnopravnoj literaturi uobičajeno upotrebljava složnica „zastupnički imunitet" („imunitet narodnih predstavnika"[63]), a u međunarod-

60 Padjen, I., *Demos Republike Hrvatske*, u: Posavec, Z. (ur.), *Oblici demokracije*, HAZU, Zagreb, u tisku 2011.

61 Hohfeld, bilj. 1, str. 27.

62 Ross, A., *Pravo i pravda*, prij., CID, Podgorica, 1996., str. 187-188.

63 Nar. Stefanović, J., *Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno*, knj. II., Školska knjiga, Zagreb, 1956., str. 218-219, 246 i d.

nopravnoj složenica „imunitet“.[64] Zbog razloga koje smo naveli u uvodnim napomenama ovoga odsjeka, vjerujemo da bi bilo korisno uz izraz imunitet postupno uvoditi izraz otpornost tako da jednoga dana potonji postane običajenim i, štoviše, standardnim hrvatskim temeljnim pravnim izrazom. To više što je oblik u hrvatskome uobičajeni oblik tog izraza, tj. imuni*tet*, bespotrebno nehrvatski, baš kao i oblik posuđenice suveren*itet*, koja se danas u hrvatskom uobičajeno upotrebljava u obliku suveren*ost*.

4. Zaključak

Glavne značajke temeljnih pravnih pojmova po Hohfeldu pravnicima su smislene i lako shvatljive te ih je moguće prevesti čistim hrvatskim izrazima, i to takvim od kojih gotovo svi imaju, među hrvatskim pravnicima, uobičajena značenja što su bliska značenju Hohfeldovih izraza angloameričkim pravnicima. No, iz toga ne slijedi da Hohfeldovi izrazi imaju u hrvatskom pravu, uključujući hrvatsku pravnu doktrinu, tj. teoriju prava i dogmatike pojedinih pravnih grana, upravo ono značenje koje imaju u američkom pravu i njegovoj doktrini. Pogotovo ne slijedi da temeljni pravni pojmovi koje je Hohfeld raščlanio postoje u svakome postojećemu i, pogotovo, svakome zamislivom pravu, odnosno pravnom sustavu. Da bi se uočile netom spomenute granice Hohfeldove raščlambe, potrebno je u tom smislu postaviti brojna dodatna pitanja o tom što se kolokvijalno, među pravnicima, a pod utjecajem filozofa, naziva prirodom temeljnih pravnih pojmova.

Takva su pitanja u prvom redu sljedeća: na koji je način, tj. kojom je metodom Hohfeld odredio temeljne pravne pojmove, naročito je li te pojmove definirao i ako jest, kako; na koji se način Hohfeldova tvrdnja da su ti pojmovi pravni odnosi po uobičajenome pravnom razlikovanju pravnih i činjeničnih pitanja i po, s njim najtješnje povezanom, filozofijskom razlikovanju onoga što treba biti („bitak“) i onoga što jest („trebanje“); jesu li ti pojmovi, pa onda i Hohfeldova raščlamba tih pojmova, istiniti i/ili valjani i/ili barem korisno (u tom smislu da pridonose spoznaji i/ili opravdavanju) u pravnom poretku s obzirom na koji su način oblikovani; to isto, ali u pogledu nekoga drugoga pravnog poretka, npr. današnjega hrvatskog; je li svako pravo doista svedivo na jednostavne sastojke kao što su to oni nađeni kod Hohfelda? Na ta pitanja pokušavaju odgovoriti dva daljnja zajednička rukopisa autora ovoga rada.

Literatura

Andrassy, J., *Međunarodno pravo*, 5. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1971.
Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, knj. I., 2. izd., Školska knjiga, Zagreb, 2010.
Corbin, A. L., *Legal Analysis and Terminology*, The Yale Law Journal, vol. 29, 1919.-1920., str. 164-174.
Corbin, A. L., *Foreword,* u: Hohfeld, W. N., *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning*, 3rd. ed., Yale University Press, New Haven, CT, 1964., str. VII-XV.

64 Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, knj. I., 2. izd., Školska knjiga, Zagreb, 2010., str. 43, 76, 118 i dr. Drugačije Andrassy, J., *Međunarodno pravo*, 5. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1971., koje u kazalu, str. 603, navodi „imunitet, vidi izuzeće“.

Ćurić, J., *"Connaturalitas": Strukturalna srodnost svijesti i stvarnosti prema nauci Tome Akvinskog"*, u: Kuničić, J. (ur.), *Zbornik u povodu 700. obljetnice smrti Sv. Tome Akvinskog (1274.-1974.)*, Dominikanski provincijalat, Zagreb, 1974., str. 39-64.
Dika, M., *Pravo na tužbu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, 1984.
Gabbay, D. i Woods, J., *The Practical Turn in Logic*, u: Gabbay, D. M. i Guenther, F (eds.), *Handbook of Philosophical Logic*, vol. 13, 2nd ed., Springer, Dordrecht, 2005., str. 15-122.
Gavella, N., *Nasljedno pravo*, 2. izd., Informator, Zagreb, 1990.
Gorman, J., *Rights and Reason: an Introduction to the Philosophy of Rights*, McGill-Queen's University Press, Montreal, Kingston, 2003.
Haft, F., *Recht und Sprache*, u: Kaufmann, A. i Hassemer, W. (Hg.), *Einfuehrung in die Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*, Mueller, Heidelberg, 1994., str. 269–291.
Halpin, A., *Rights and Law: Analysis and Theory*, Hart Publishing, Oxford, 1997.
Heinze, E., *The Logic of Liberal Rights: A Study in the Formal Analysis of Legal Discourse*, Routledge, London, 2003.
Hilson, C. i Downes, T., *Making Sense of Rights: Community Rights in E.C. Law,* European Law Review, vol. 24, 1999., str. 121-138.
Hohfeld, W. N., *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning,* ed. by Campbell, D. i Thomas, P., Ashgate, Dartmouth, 2008.
Klarić, P. i Vedriš, M., *Građansko pravo*, 9. izd., Narodne novine, Zagreb, 2006.
Kocourek, A., *Jural Relations*, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1928.
Maher, F. K. H., *The Kinds of Legal Rights*, Melbourne University Law Review, vol. 5, 1965.-1967., str. 47-75.
Matulović, M., *Jedan esej iz povijesti pravne analize: W. N. Hohfeld*, Zbornik Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 10, 1989., str. 57-78.
Matulović, M., (ur.), *Ljudska prava*, 2. izd., Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.
Matulović, M., *Ljudska prava: Uvod u teoriju ljudskih prava*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996.
Miličić, V., *Opća teorija prava i države*, II. sv., Sveučilišna naklada – Pravni fakultet, Zagreb, 1997.
Padjen, I., *Norme i činjenice: Prilog prevladavanju pokušaja sociologizacije pravne znanosti*, Pravo i društvo 1982-83, vol. 3, 1984., str. 21-44.
Padjen I., *Constitutionalism and Democracy in Contemporary International Community*, Rechtstheorie, u: W. Krawietz, E. Pattaro, and A. Erh-Soon Tay (eds.), *Rule of Law: Political and Legal Systems in Transition* / Rechtstheorie Beiheft 17, Berlin, 1997., str. 343-354.
Padjen, I., *Uvod u (javno) pravo: pregled nastavnoga gradiva*, 1.priv.izd. (25.10.2006.)
Padjen, I., *Pravo na sjecištu politike, ekonomije i kulture (II.)*, Politička misao, god. 48, br. 1, 2011., str. 7-38.
Padjen, I., *Demos Republike Hrvatske*, u: Posavec, Z. (ur.), *Oblici demokracije*, HAZU, Zagreb, u tisku.
Parsons, T., *Law as an Intellectual Stepchild*, u: Johnson, H. M., ed., *Social System and Legal Process*, Jossey-Bass, San Francisco, 1978., str. 11-58.
Paychère, F., *Hohfeld Revisited: A Matter of Viewpoint*, Archiv für Rechts - und Sozialphilosophie, Bd. 77, H. 3, 1991., str. 374-384.
Perić, B., *Struktura prava*, 12. izd., Informator, Zagreb, 1994.
Petrović, G., *Logika,* 6. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1972.
Quine, W.V.O. (1951), *Two Dogmas of Empiricism*, The Philosophical Review, vol. 60, 1951., str. 20-43.
Radin, M., *A Restatement of Hohfeld*, Harvard Law Review, vol. LI, br. 7, 1938., str. 1141-1164.
Rainbolt, G. W., *The Concept of Rights,* Springer, Dordrecht, NL, 2006.
Ross, A., *Pravo i pravda*, prij., CID, Podgorica, 1996.

Rowan, J. R., *Conflicts of Rights: Moral Theory and Social Policy Implications,* Westview Press, Boulder, CO, 1999.
Simmonds, N. E., *Rights at the Cutting Edge*, u: Kramer, M. H., Simmonds, N. E. i Steiner, H., *A Debate Over Rights: Philosophical Enquiries*, Oxford University Press, Oxford, 2002., str. 113-232.
Simmonds, N. E., *Central Issues in Jurisprudence: Justice, Law and Rights*, Sweet and Maxwell, London, 2002.
Simmonds, N. E., *Introduction,* u: Hohfeld, W. N., *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning,* ed. by Campbell, D. i Thomas, P., Ashgate, Dartmouth, 2008., str. IX-XXIX.
Singer, J. W., *The Legal Rights Debate in Analytical Jurisprudence from Bentham to Hohfeld*, Wisconsin Law Review, 1982., str. 975-1059.
Spaak, T., *The Concept of Legal Competence: An Essay in Conceptual Analysis*, Dartmouth, Aldershot, 1994.
Stefanović, J., *Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno*, knj. II., Školska knjiga, Zagreb, 1956.
Steiner, H., *An Essay on Rights,* Blackwell, Oxford, 1994.
Steiner, H., *A Debate Over Rights: Philosophical Enquiries*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
Steinhauer, F., Wielsch, D. i Withoelter, R. (Hg.), *Subjektives Recht und Geselschaft: Historisch-systematische Perspektiven einer Rechtsinstitution*, J. W. Goethe Universitaet, (Privat) Rechtstheoretisches Seminar, Wintersemester 2007.-2008.
Sumner, L. W., *The Moral Foundation of Rights*, Clarendon Press, Oxford, 1987.
Thomson, J. J., *The Realm of Rights,* Harvard University Press, Cambridge MA, 1990.
Toulmin, S., *The Uses of Argument*, Cambridge University Press, Cambridge, 1958.
Tucak, I., *Hohfeldovi temeljni pravni pojmovi: Analiza, kritika, recepcija, važnost*, doktorska disertacija, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2010.
Tucak, I., *Rethinking the Hohfeld's Analysis of Legal Rights*, Pravni vjesnik, vol. 25, br. 2, 2009., str. 31-41.
Tucak, I., *Pravni odnosi* in rem i *pravni odnosi* in personam, Pravni vjesnik, vol. 27, br. 2, 2011., str. 7-23.
Tucak, I., *Usability of Hohfeld's Analysis of Fundamental Legal Concepts While Teaching Continental Law,* u: Rebreanu, V. (ed.), *Current Problems in Legal Theory and in Comparative Law*, Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, 2012., str. 591-622.
Turner, S. P. i Factor, R. A., *Max Weber: The Lawyer as Social Thinker*, Routledge, London, 1994.
Twining, W., *Have Concepts, Will Travel: Analytical Jurisprudence in Global Context*, International Journal of Law in Context, vol. 1, br. 1, 2005., str. 5-40.
Villey, M., *Pravo i prava čovjeka*, prij., Disput, Zagreb, 2002.
Visković, N., *Pojam prava: Prilog integralnoj teoriji prava,* 2. izd., Logos, Split, 1981.
Visković, N., *Teorija države i prava*, 2. izd., Birotehnika, Zagreb, 2006.
Vrban, D., *Država i pravo*, Golden Marketing, Zagreb, 2003.
Vuković, M., *Opći dio građanskoga prava*, II. knj., Školska knjiga, Zagreb, 1960.
Weber, M., *Gesammelte Aufsaetze zur Wissenschaftslehre*, 3. Aufl., Mohr (Siebeck), Tuebingen, 1968.
Wellman, C., *A Theory of Rights: Persons Under Laws, Institutions and Morals,* Rowman and Allanheld Publishers, Totowa, NY, 1985.
Wellman, C., *Real Rights*, Oxford University Press, New York, 1995.
Wellman, C., *An Approach to Rights, Studies in the Philosophy of Law and Morals,* Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1997.
Winch, P., *The Idea of A Social Science and Its Relation to Philosophy*, Routledge, London, 1958.
Žarnić, B., *Jedan sustav obilježene prirodne dedukcije za Kangerovu teoriju prava*, Filozofska istraživanja, vol. 103, 2006., str. 731-755.

Ivana Tucak, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Law in Osijek
Ivan Padjen, Ph.D., Full Professor, Faculty of Law in Rijeka

FUNDAMENTAL LEGAL CONCEPTIONS ACCORDING TO HOHFELD: SIGNIFICANCE, PURPOSE, TRANSLATION

Summary

The fundamental legal conceptions according to Hohfeld (right, duty etc.), and/or the entities the conceptions refer to (again: rights, duties etc.), are theoretically relevant for two reasons. The first is Hohfeld's claim that the conceptions are the elementary building blocs of law. The second is inadequate knowledge of the alleged elementary nature of the conceptions due to a disproportion between two kinds of inquiries into law, namely, logical (undertaken chiefly by philosophers) and ontological (carried out mainly by lawyers). Hohfeld's conceptions, although derived from the Anglo-American Common law, make sense also to Croatian lawyers. For reasons of clarity and style, rather than linguistic purity, all of Hohfeld's terms can and should be translated into Croatian language.

Keywords: Wesley Newcomb Hohfeld, fundamental legal conceptions

Dr. Ivana Tucak, Dozentin der Fakultät für Rechtswissenschaften in Osijek
Dr. Ivan Padjen, Ordentlicher Professor der Fakultät für Rechtswissenschaften in Rijeka

GRUNDLEGENDE RECHTSBEGRIFFE NACH HOHFELD: BEDEUTUNG, SINN, ÜBERSETZUNG

Zusammenfassung

Grundlegende Rechtsbegriffe nach Hohfeld, und/oder Gegenstände auf welche sie sich beziehen, sind von Bedeutung für die Rechtstheorie wegen der Behauptung Hohfelds, diese Begriffe seien die Mindestbestandteile des Rechts, und wegen der unadäquaten Erkenntnisse über ihre Natur als Folge des Ungleichgewichts von logischen und ontologischen Erforschungen des Rechts. Hohfelds Begriffe sind auch für kroatische Juristen sinnvoll. Um der Bedeutungsklärung und des guten Stils Willen ist es möglich und gerechtfertigt, jene Begriffe durch originelle kroatische Ausdrücke zu übersetzen.

Schlüsselwörter: Wesley Newcomb Hohfeld, grundlegende Rechtsbegriffe